

művek kerültek. Eppen azért, mivel remélhetőleg minden hivatásos és amatőr magyar folklorista kezébe eljut a könyv, talán meg lehetett volna említeni azt, hogy a *Magyar Néprajzi Lexikon* sok száz címszava közül néphitadatokat. Időközben megjelent a magyar hiedelemmondák katalógusa is (Bihari Anna könyve. Budapest, 1980.), a szerző itt sok olyan történetre hivatkozik, amely Doroszlón is ismert. Talán azt sem tudja mindenki, hogy két kéziratban levő gyűjtemény van Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjában. Apa és fia, Szendrey Zsigmond és Ákos sokkötetes „Magyar Hiedelem és szokáslexikona”, tömémentelen adattal — illetve a készülő Magyar Néprajzi Atlasz több mint 200 kutatóponton felgyűjtött anyaga (benne vajdasági falvak adataival is), amelynek negyedik kérdőfüzete foglalkozott több hiedelemlellyel, szokáscelekvéssel. Ha párhuzamokat keresünk a doroszlói vagy egyéb vajdasági magyar néphitvilághoz, itt kell böngész-nünk.

Mint ahogy a magyar folkloristák mándegyikének ezentúl utána kell néznie a doroszlói monográfiában, ha életről és gyógyításról, hiedelmekről és szent cselekvényekről ír. Azt is remélhetjük viszont, hogy a megkezdett munka folytatódik. Boldogan vennénk kezünkbe akár a doroszlói Szentkút monográfiáját, akár a mostani kötetből kimaradt szokások tüzetes leírását. Egy jó könyv további, hasonló munkákat követel, mind táji, mind tematikus vonatkozásban. Mert a hiedelmek és szokások csakugyan olyan bensőséges jelenségek, amelyekről csak akkor tudhatunk igazán valamit, ha nagy, sokrétű és hiteles anyagot ismertünk. Ezt hozta eléink e kitűnő könyv most.

VOIGT Vilmos

ÁRNYOLDALAK

Munk Artúr: *A hinterland*, Forum Kiadó, Újvidék, 1981.

Halottról jót vagy semmit — tartja a szólás; e bölcsesség azonban nem akadályozta a két háború közötti jugoszláviai magyar irodalom egyik leghatékosabb képviselőjét, hogy utólag mondjon a szatíra eszközeivel ítéletet arról a világról, melynek ő is neveltje és szenvedő alanya volt. Akiak nem ismerik a regényt, s netalán tamaskodóbb természetűek, azok feltehetik a kérdést: nem olcsó, de jó poénokra számított-e Munk Artúr a Szerb Horvát Szlovén Királyság fokozódó terrora idején a másfél évtizeddel korábbi múltba ásva be magát, s utolsóit rúgva a már feltámaszthatatlan monarchián. A nagy gazdasági válság idején kieleződő ellentétnek egy új háború kitörésének lehetőségét is ígérték, úgyhogy nem utolsó sorban az újabb tömeges öldöklések réme buzdíthatta az előző műve sikerén felbátorodott írórt arra, hogy saját ifjúkori tapasztalatait

használva fel műve alapjaként a bármikor kiújulható esztelenségtől minél jobban elijessze a feledékeny és ostoba kortársakat.

A *hinterland* — miként a cím már önmagában is jelzi — tematikailag, tehát bizonyos mértékig a szempontja szerint is, korlátozott, sőt azt is mondhatnánk, hogy — tendenciózus regény. Azt igyekszük bemutatni: milyen valóságfedezete van a hódító háborút folytató nagyhatalom hivatalos önarcképének; és érthető okokból túlsúlyba kerülő emberi gyarlóságok mennyivel tipikusabbak a hadviselésben kötelezővé tett erényeknél. Munk Artúr e művében is legalább annyira megfigyelője az élet törvényszerűségének, mint amilyen mértékben helyzetteremtő képességét kamatoztatja. Életpárti humanistáról lévén szó, a regényt olvasva a szó és a tartalom ellentmondása folyamatos kielevezést figyelhetjük meg. Az író persze nem egy meghatározott világnézet szócsöve; inkább a legelembb emberi érdekeknek és értékeknek a pártfogója. Emberi és művészi erőit egyaránt dicséri, hogy a magas pont, ahonnan a tablóját festi, senkivel szemben sem ismer hazug elfogultságot. Egyik (egyébként a gyávaságát tiszteséggel bevalló) főhőse egy Stein nevű, félig-meddig életkép-telen zsidó fiatalember. Persze: minden alkotó demiurgosnak van egy, csak kellő belemélyedéssel kitapintható archimédesi pontja; Stein éppen azáltal emelkedik a tisztársai fölé, hogy hiányzik belőle a látszatteremtő nagyképűség.

A *hinterland* a viszonylag nagy terjedelméhez képest sok nevet és helyzetet szerepeltet, arra utalva, hogy az író elsősorban a mennyiséggel igyekezett meggyőzni olvasóját. Emellett a szándékosan elrúlzott körvonaltú, karikatúrisztikus alakok is a hatás egyértelműségét célozzák. Aildori kissé halványra sikerült portróját egyébként az a polgár festette meg, aki ifjúságában nagy élvezettel olvashatta a romantikusan anekdotázó múlt századi magyar prózát. Nem túlzás-e hát, hogy a regény kritikussai (Szenteleky, Kázmér Ernő és az új kiadás utószavát író Bori Imre) a háború ellen tiltakozó regényirodalom élvonalához egészen közelinek látják *A hinterland* helyét? Annál is inkább, minthogy Kává Mátyás emelkedései és végső bukása is a tőkés társadalmat ostromozó kritikai realisták alappillérei közé tartozik.

Munk Artúr képsorjázó módszere azzal a realizmusigénnyel van szoros összefüggésben, mely a század harmadik évtizedében „új tárgyilagosság” néven az élet alapötényei fontosságára igyekezett ráeszméltetni a világirodalmat és annak olvasóit. Az író szinte természeti jelenségként figyeli hősei illúzióinak születését és szétmállását. Úgy érzi: a lélekben való elmélyedés érzélgősséget és szubjektívizmust szülne, ő viszont magának az emberanyagnak a veszélyeztetettségét óhajtja hangsúlyozni a hajmeresztő vágások egymásutánjával.

Munk Artúr prózaművészetét a riport közhelyein és a dokumentum tartalmatlan szentelenségén a regény gondosan ellenpontozott helyzetei s az ezektől nem teljességgel független humorérzék emeli túl. Időnkénti

operettszerűségét a tragikomikum teszi nem csupán elviselhetővé, hanem vonzóvá is. Hőseink úgy nevetünk, hogy közben sajnáljuk is őket, sőt rossz példájuk fokozottabb éberségre ösztönöz bennünket. A *hinterland* azért is érhet el ilyen hatást, mert az író a tettek mögött rejtőző motívumokat sem hagyja homályban. Az olyan önfeláldozó hősiesség, mint amilyen például a Nagy Istváné, nem független a hősnék a mindennapi problematikájától. Munk Artúr persze azt is tudja: sematizmushoz vezetne, ha tendenciózus kicsinyességgel szigorú törvényt emelné a kauzalitást. Összetett látásmódja eredményezte az említett szereplő tragikus alakját és annak illúziótanul ábrázolt sorsát. Stein mellett főleg ennek köszönhető, hogy a regény egyaránt kínál élményt és tanulságot az utóknak.

VAJDA Gábor

KIS ÉJI REGÉNY

Milorad Pavić: *Nove beogradske priče*. Prosveta, Belgrád, 1981.

Milorad Pavić új, *Nove beogradske priče* (Új belgrádi történetek) című 1981-es kötetének kétségtelenül legérdekesebb darabja a *Kis éji regény* című kisregénye.

Elméleti szempontból nézve, a regényformát az író hibátlanul adja: van filozófiai alapja, ami ennek a regényformának, legalábbis századunkban, egyik fő ismertető jegye. Pavić műve nem egy nagyregénynek rövid változata, de nem nevezhető és nem tartható hosszabb elbeszélésnek sem. Arányait mesterre valló módon alakította ki: a hat „belgrádi történet” mellett, ezeknek mintegy a bevezetőjeként, találunk hat „hilandári” történeti elbeszélést, azután a második és a negyedik történetben van egy-egy epikus, a szerb hősi tizedekben elmondott históriák szellemét lehelő prózai betét. Az egyik Karamusztafa fiáról, a másik Jovan Siropulos életéről és haláláról szóló elbeszélés. Nem szimmetrikus tehát a kisregény ebből a szempontból, de mégis arról a belső harmóniáról tanúskodik, amelynek titkát a zene régi mesterei még ismerték, a mai írók azonban már feledni látszanak. Az ilyen módon kapott szövegegységek azután a kompozíció belső szilárdságát, a mű világa egységességét biztosítják, miközben az olvasó szeme előtt egy modern emberi dráma felvonásai peregnek, amelyeket mitologikus-misztikus gondolati anyagból fonnál meg az író. S mert ebben a regényben semmi nincs, ami állandóságról vallana, a fent említettek síkján is változásokat, az egyik szférából a másikba való átmeneteket figyelhetünk meg. Gondoljunk csak a regény első és második részére, különösképpen pedig az elsőre, amelyben a legendás és a fantasztikus találkozik, bár e kettő között különösebben erős határvonalat úgysem lehetne meghúzni. Ha van különbség a legendás és a fan-